

УДК: 373.237.091.313:81'233 (045)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-29>

Юлія РУДЕНКО,

orcid.org/0000-0002-9253-0679

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
(Одеса, Україна) rudenkoj@gmail.com

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено актуальній проблемі – організації мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами проєктної діяльності. Автором презентовано історію виникнення проєктної технології, уточнено сутність понять «проєкт», «проєктна діяльність». Проєктна діяльність розглядається автором як така, що забезпечує ефективність організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, успішний мовленнєвий, комунікативний розвиток дітей дошкільного віку; націлює дітей, вихователів, батьків на спільну взаємодію між всіма учасниками проєктно-мовленнєвої діяльності; орієнтує на досягнення кінцевої мети – розвиток мовлення дітей дошкільного віку. У статті розглянуто питання організації мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами проєктної діяльності. Автором аналізується доцільність використання проєктів у мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку, розглядаються основні складові частини проєкту, критеріальні вимоги до проєктної діяльності, подано алгоритм успішної роботи над проєктом, що використовується в мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку, доведено необхідність складників проєкту, їх визначення і дотримання. У статті презентовано орієнтовні теми авторських проєктів, які можна використовувати в розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з метою формування основних видів мовленнєвої компетентності: діалогічної, монологічної, фонетичної, лексичної, граматичної, діамонологічної, комунікативної та художньо-мовленнєвої компетентності: когнітивно-мовленнєвої, виразно-емоційної, поетично-емоційної, оцінно-етичної, театральної-ігрової компетентностей. Реалізація проєктної діяльності в мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку підвищує ефективність освітнього процесу, позитивно мотивує вихователів, батьків до підвищення рівня мовленнєвої, художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку, забезпечує поетапну реалізацію мовленнєвих завдань упродовж тривалого часу.

Ключові слова: проєкт, метод проєктів, проєктна діяльність, мовленнєвий розвиток, діти старшого дошкільного віку.

Yuliia RUDENKO,

orcid.org/0000-0002-9253-0679

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Theory and Methodology of Preschool Education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

(Odesa, Ukraine) rudenkoj@gmail.com

SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE BY MEANS OF PROJECT ACTIVITY

The article is devoted to a topical issue – the organization of speech development of older preschool children by means of project activities. The author presented the history of the origin of project technology, clarified the essence of the concepts of "project", "project activity". Project activity is considered by the author as providing: the effectiveness of the organization of the educational process in the preschool institution; provides successful speech, communicative development of preschool children; aims at children, educators, parents for joint interaction between all participants in the project-speech activity; focuses on achieving the ultimate goal – the development of speech in preschool children. The article is considered the organization of speech development of older preschool children by means of project activities. The author is analyzed the feasibility of using projects in the speech development of older preschool children, the main components of the project, criterion requirements for project activities are considered, the algorithm of successful work on the project used in speech development of children of senior preschool age is given, the necessity of project components, their definition and observance is proved.

The article is presented indicative topics of author's projects which can be used in the development of speech of older preschool children, in order to form the main types of speech: dialogical, monological, phonetic, lexical, grammatical, diamonological, communicative and artistic and speech competencies: cognitive-speech, expressive-emotional, poetic-emotional, evaluative-ethical, theatrical-game competencies. Implementation of project activities in the speech development of older preschool children increases the efficiency of the educational process, positively motivates educators, parents to increase the level of speech, artistic and speech competence of older preschool children, provides gradual implementation of speech tasks for a long time.

Key words: project, project method, project activity, speech development, children of senior preschool age.

Постановка проблеми. Проектна діяльність та її використання в мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку є нагальною проблемою організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти на сучасному етапі. Актуальність даної проблематики визначається переорієнтацією дошкільної освіти на творче опанування дітьми дошкільного віку ключових компетентностей, які визначено в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти. Використання проектною діяльністю в закладах дошкільної освіти є затребуваною й використовуваною технологією, проте реалізація проектів мовленнєвої спрямованості має подекуди ситуативний характер, що зумовлює актуальність започаткованої наукової розвідки.

Аналіз досліджень. Розробка теоретико-методологічних засад методу проектів належить американським педагогам Д. Дьюї, В. Кліптарик, Е. Паркхерст. Вченими було вперше запропоновано проектну діяльність як інноваційну технологію навчання та організації освітнього процесу. Проблема реалізації проектною діяльністю в закладах дошкільної освіти відображена у працях А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Беленької, Л. Козак, Т. Піроженко, О. Рейпольської та ін. Так, науково-навчальним центром психології дошкільної та початкової освіти, науковицею Тамарою Піроженко апробовано технологію психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною «Радість розвитку». Технологію рекомендовано до використання листом МОН МС України від 21.05.2012 № 1/90388. Інноваційна технологія, на думку науковиці, надає учасникам освітнього процесу можливість «оптимізувати життєдіяльність дітей як суб'єктів творчої діяльності» (Піроженко, 2011). Метод проектів визначається одним з найвпливовіших у навчанні Г. Ващенко. На думку вченого, метод проектів заснований на поєднанні індивідуальної, парної, групової, самостійної, керованої діяльності, що гарантує досягнення позитивного результату.

З'ясуємо передусім сутність поняття «проект». Словник-довідник пропонує визначення таких понять, як «проект», «проект інноваційний, пріоритетний». Проект витлумачується авторами як «розроблений задум, образ того, що планується здійснити» (К. Крутій, О. Фунтікова, 2010: 214). Інноваційний пріоритетний проект вчені визначають як такий, що «належить до одного з напрямів інноваційної діяльності» (Крутій, Фунтікова, 2010: 214).

Метод проектів, за визначенням науковиць Алли Богуш, Наталії Малиновської, є «сукупністю освітньо-виховних прийомів, які дають можливість розв'язувати ту чи іншу проблему в резуль-

таті самостійної творчої діяльності дітей (чи під керівництвом педагога) з обов'язковою презентацією кінцевого результату» (Богуш, Малиновська, 2021: 58). Слідом за ученими вважаємо, що метод проектів є актуальною, інноваційною, затребуваною технологією мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Проектна діяльність тлумачиться у наукових джерелах як один з активних видів діяльності в закладах дошкільної освіти, яка має на меті «індивідуальну, парну, групову (при цьому самостійну) діяльність тих, хто навчається, забезпечує досягнення запланованої мети» (Козак, Король, 2019 : 170); «дозволяє досягти високого рівня інтелектуальної, мовленнєвої, особистісної активності дошкільників» (Козак, Король, 2020: 128). На думку науковиці Л. Козак, у проектній діяльності «дитина відчуває себе суб'єктом, оскільки отримує можливість бути самостійним, ініціативним, активним діячем, який відповідальний за власний досвід, вчинки» (Козак, Король, 2020: 128). Сутність проектною діяльності, за Л. Козак, – «активізувати і підтримати інтерес дітей до позначених у такій діяльності різноманітних проблем» (Козак, Король, 2020: 128). Проектна діяльність, на думку О. Рейпольської, стимулює, ініціює, мотивує розвиток дитини.

У методичних рекомендаціях до освітньої програми «Дитина» проектна діяльність визначається як «особливий вид діяльності вихованців, яка спрямована на вирішення проблеми, пов'язаної зі створенням освітнього продукту, має суб'єктивну або об'єктивну цінність і може розглядатися як форма організації освітнього процесу» (Беленька, Половіна, 2021: 39). В основі проектною діяльності передусім лежить самостійна діяльність дітей дошкільного віку, яка під вдалими наставництвом вихователя призводить до вдалої реалізації мети проекту, досягнення кінцевого результату, закріплення досягнутих результатів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Основними перевагами проектною діяльності, за Г. Беленькою, О. Половіною, І. Кондратець та ін., є: практичне застосування дітьми дошкільного віку набутих знань, умінь і навичок; гнучкість у формулюванні завдання проекту; забезпечення самостійності, креативності, ініціативності в ході реалізації проекту та досягненні кінцевого результату; формування позитивної мотивації участі у проекті (Беленька, Половіна, 2021). Уважаємо, що проектна діяльність в мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку сприятиме формуванню гнучких навичок або метанавичок (Soft Skills), що стосується

насамперед комунікативних умінь, креативності, саморозвитку особистості дитини дошкільного віку, розвитку образного, креативного мовлення.

Мета статті. Метою наукової розвідки є уточнення поняття «проєктна діяльність», характеристика інноваційної технології «проєкт», опис алгоритму проєктів, що можуть бути використані в мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що ключовими компетентностями дітей дошкільного віку у новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти (2021 р.) визнано мовленнєву, художньо-мовленнєву компетентності. Авторами документа зауважено, що компетентність, як результат дошкільної освіти та особистісне надбання дитини, відображає «здатності та навички до активного, творчого впровадження набутого досвіду (Т. Піроженко та ін., 2021: 4). Серед способів творчого впровадження інноваційних технологій в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, набуття дітьми дошкільного віку визначених ключових компетентностей уважаємо ефективною проєктну діяльність.

На основі аналізу наукових, методичних, лінгводидактичних джерел визначаємо проєктну діяльність як таку, що є інноваційною за своєю сутністю. Відповідно до мети започаткованої наукової розвідки визначаємо проєктну діяльність як таку, що підвищує ефективність, дієвість організації та результативності освітнього процесу в закладі дошкільної освіти; інноваційну, керовану вихователем і водночас самостійну діяльність дітей дошкільного віку; мотивує до засвоєння дітьми мовних, мовленнєвих знань, умінь і навичок та формування кінцевого результату мовленнєвого розвитку – мовленнєвої та художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку; ініціює спільну взаємодію вихователів, батьків і дітей дошкільного віку, спрямовану на досягнення кінцевого результату (мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку).

Доцільність використання проєктної діяльності в мовленнєвому розвитку вбачаємо передусім у можливості створення в межах проєкту предметно-мовленнєвого середовища (сюжетні картинки, дидактичні картини, іграшки, плакати, методичні посібники, дидактичний, наочний матеріал та ін., який стимулює мовленнєвий розвиток особистості дітей дошкільного віку, їхню дитячу словесну творчість). Проєктна діяльність мовленнєвої спрямованості складається з різних видів діяльності (мовленнєва, освітньо-мовленнєва, художньо-мовленнєва, мовленнєво-ігрова,

мовленнєво-творча, комунікативна, комунікативно-мовленнєва, театральнo-мовленнєва, музично-мовленнєва, образотворчо-мовленнєва, ігрова та ін.). Синтез зазначених видів діяльності забезпечує успішну реалізацію проєктів мовленнєвої спрямованості. За умови дотримання усіх необхідних вимог, побудови алгоритму проєкту, визначення критеріальних вимог до проєкту, зацікавленості та участі в проєкті усіх його учасників (вихователі – діти дошкільного віку), (вихователі – батьки – діти) проєктна діяльність сприяє позитивному результату – формуванню необхідних знань, умінь і навичок, набуттю певних компетенцій дітьми дошкільного віку.

Поняття «проєкт» визначаємо як такий, що становить сукупність методів, прийомів, форм, засобів педагогічної, творчої взаємодії вихователя, батьків і дітей дошкільного віку, спрямований на організацію проєктної діяльності, орієнтованої на кінцевий результат.

Проєкт мовленнєво-творчої, мовленнєвої спрямованості визначаємо як сукупність освітньо-виховних прийомів, які дають можливість організувати самостійну (чи керовану вихователем) мовленнєву, художньо-мовленнєву діяльність дітей дошкільного віку з обов'язковою презентацією кінцевого результату та сприяють формуванню мовленнєвої, художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Метод проєктів є інноваційним складником мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, що підвищує їхню позитивну мотивацію, сприяє створенню ситуацій успіху в процесі їхньої мовленнєвої, художньо-мовленнєвої діяльності.

Критеріальними вимогами до проєктної діяльності дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти є: наявність освітньої проблеми, яка відповідатиме запитам, інтересам розвитку дітей старшого дошкільного віку; моделювання умов для виявлення проблеми з вихованнями; постановка проблеми; пошук шляхів її розв'язання; дослідницький характер розв'язання проблеми; презентація проєкту; надання можливостей для самовираження кожного учасника проєкту; самостійність у процесі пошукової роботи; прикладне значення результату проєктної діяльності; педагогічна цінність проєктної діяльності (засвоєння знань, умінь і навичок, розвиток креативності особистості дитини дошкільного віку (Беленька, Половіна та ін., 2021: 41).

У проєктній діяльності, яка має пріоритетне мовленнєве спрямування, слід, на нашу думку, дотримуватися додатково таких критеріальних вимог: чітке формулювання мовленнєвих

завдань; надання можливостей для мовленнєвої, мовленнєво-творчої самостійної діяльності дітей дошкільного віку; обов'язкове створення розвивального мовленнєвого середовища; визначення видів діяльності, які будуть використані для реалізації мети і теми проєкту мовленнєвої спрямованості; обговорення участі вихователів, батьків і дітей у вирішенні завдань з мовленнєвого розвитку в різних видах діяльності.

Елементи проєктної діяльності: завдання та постановка конкретної мети проєкту; діяльність вихователя і дітей або вихователя, дітей та батьків; форми, методи, засоби, прийоми побудови освітньої траєкторії під час реалізації проєкту; кінцевий результат проєкту.

Етапи реалізації проєкту. Проєкти, які було впроваджено в мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку, передбачали такі складники: мотиваційний, інформаційний, підготовчий, дослідницько-творчий, репродуктивний, заключний, рефлексивно-узагальнюючий. Відповідно до етапів було створено алгоритм роботи над проєктом. Розроблені проєкти мовленнєвої спрямованості визначались різною тривалістю – від одного до трьох місяців. Деякі проєкти були більш тривалими (пів року) залежно від мети проєкту, кількості учасників, поставленої мети.

Алгоритм роботи над мовленнєвим проєктом:

1. Вибір теми.
2. Постановка проблеми (її обговорення з учасниками проєкту, визначення ключових завдань, у тому числі мовленнєвих).
3. Робота над проєктом.
4. Презентація результатів проєкту (проєктної діяльності).
5. Аналіз, саморефлексія роботи над проєктом та постановка завдань для нового проєкту мовленнєвої спрямованості.

Після завершення роботи над проєктом було проведено саморефлексію вихователів закладів дошкільної освіти, анкетування вихователів та батьків, які були задіяні в проєкті. Наведемо приклад питань для саморефлексії вихователів та батьків, яка проводилась після завершення проєкту та підведення його підсумків.

1. Які труднощі виникли у вас у плануванні мети та завдань проєкту?
2. Чи вдало дібрано завдання до проєкту?
3. Які мовленнєві завдання, на вашу думку, слід додати до проєкту?
4. Чи всі заплановані мовленнєві компетенції дітей дошкільного віку, на вашу думку, сформовано в ході реалізації проєкту?
5. Які мовленнєві завдання не вирішено під час реалізації проєкту? Чому?

6. Які методи, прийоми, форми, засоби були найефективнішими під час реалізації проєкту?

7. Які труднощі виникли у Вас під час реалізації даного проєкту?

8. Які завдання Ви б включили до наступного проєкту?

9. Які завдання, на вашу думку, виявилися надскладними для дітей дошкільного віку?

10. Яка роль має відводитись батькам в організації та реалізації проєкту?

Зауважимо, що процес організації проєкту мовленнєвої спрямованості передбачав одночасне формування всіх видів мовленнєвої або художньо-мовленнєвої компетенції дітей старшого дошкільного віку, був максимально орієнтованим на опанування дітьми мовленнєвих знань, умінь і навичок в ігровій формі та в різних видах діяльності. Наведемо орієнтовні теми проєктів, які було розроблено і впроваджено в мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Тематика проєктів мовленнєвої спрямованості, які зорієнтовані на розвиток діалогічної, монологічної, фонетичної, лексичної, граматичної, діамнологічної, комунікативної компетенцій: «Подорожуємо країною мовлення», «Царина звуків», «Вимовляйчик мандрує Україною», «Країна Фонетика», «У світі звуків», «Презентуй свою родину», «Моя країна – Україна», «Спілкуйся ввічливо» та ін.

Тематика проєктів мовленнєвої спрямованості, які зорієнтовані на розвиток художньо-мовленнєвої компетентності: «Слово до слова – зложиться мова», «Подорожуємо країною музики», «Граємо у театр», «Віршована країна Мультиляндія», «Творчі задуми майбутніх митців слова», «Місто мовленнєвих фантазій», «Чарівник Словникар», «Слухаю. Уявляю. Вимовляю. Творю», «Поети та поетеси» та ін.

Висновки. Упровадження проєктної діяльності у процес мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку сприяло: позитивній мотивації усіх учасників освітнього процесу до опанування ключових складників мовленнєвої та художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку; переорієнтації педагогічного колективу експериментальних закладів дошкільної освіти на інтегрований, творчий підхід до організації мовленнєвої роботи з дітьми; сприяло актуалізації використання мовного матеріалу в різних видах діяльності. Уважаємо перспективною інноваційну технологію проєктної діяльності та її використання в мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробленні проєктів мовленнєвої спрямованості для дітей молодшого та середнього дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти : Державний стандарт дошкільної освіти. міністерство освіти України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity. (дата звернення: 02.01.2022).
2. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ : Українська видавнича спілка, 1997. С. 331–353.
3. Дошкільна освіта: словник-довідник / упоряд. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 324 с.
4. Богуш А., Малиновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку : підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 дошкільна освіта. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2021. 336 с.
5. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. Г. В. Беленька, О. А. Половіна, І. В. Кондратець. Київ : ТОВ «АКМЕ ГРУП», 2021. 568 с.
6. Козак Л. В., Король Г. А.. Проєктна діяльність як чинник пізнавального розвитку дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 18. Т. 3. С. 169–174.
7. Козак Л. В., Коваль В. Ю. Проєктна діяльність як засіб підготовки дитини до навчання у новій українській школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 71. Т. 1. С. 127–131.
8. Піроженко Т. Технологія психолого-педагогічного проєктування взаємодії дорослого з дитиною «Радість розвитку». URL: http://www.radrozv.edukit.kiev.ua/tehnologiya_radistj_rozvitku/ (дата звернення: 25.01.2022).
9. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / ред. О. Рейпольська. Харків : Мадрид, 2015. 330 с.

REFERENCES

1. Bazovyyi komponent doshkil'noyi osvity: Derzhavnyy standart doshkil'noyi osvity. Ministerstvo osvity Ukrainy [Basic component of preschool education: State standard of preschool education. Ministry of Education of Ukraine]. (n.d.) *mon.gov.ua* Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity [In Ukrainian].
2. Vashchenko, G. (1997). *Zahal'ni metody navchannya* [General teaching methods]. Kyiv: Ukrayins'ka vydavnycha spilka [In Ukrainian].
3. Krutiy, K. L. & Funtikova, O. O. (Ed.). (2010). *Doshkil'na osvita: slovnyk-dovidnyk* [Preschool education: dictionary-reference book] Zaporizhzhia: LIPS LTD [In Ukrainian].
4. Bogush, A. M. & Malinovskaya, N.V. (2021). *Metodyka rozvytku movlennya ta navchannya ridnoyi movy ditey rann'oho i doshkil'noho viku* [Methods of speech development and teaching the native language of children of early and preschool age]. Kyiv: Vydavnychyy Dim «Slovo» [In Ukrainian].
5. Belenka, G. V., Polovina, O. A. & Kondratets, I. V. (2021). *Metodychni rekomendatsiyi do Osvitn'oyi prohramy dlya ditey vid 2 do 7 rokiv «Dytyna»* [Methodical recommendations to the Educational program for children from 2 to 7 years "Child"]. Kyiv: TOV «AKME HRUP» [In Ukrainian].
6. Kozak, L. V. & Korol, G. A. (2019). Proyektna diyal'nist' yak chynnyk piznaval'noho rozvytku ditey doshkil'noho viku [Project activities as a factor in the cognitive development of preschool children]. *Innovatsiyina pedahohika – Innovative pedagogy*, 18, 169–174 [In Ukrainian].
7. Kozak, L. V. & Koval, V. Y. (2020). Proyektna diyal'nist' yak zasib pidhotovky dytyny do navchannya u noviy ukrayins'kiy shkoli [Project activities as a means of preparing children for learning in the new Ukrainian school]. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchiy i zahal'noosvitniy shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 71, 127–131 [In Ukrainian].
8. Pirozhenko, T. Tekhnolohiya psykholoho-pedahohichnoho proyektuvannya vzayemodiyi dorosloho z dytynoyu «Radist' rozvytku» [Technology of psychological and pedagogical design of adult-child interaction "Joy of development"] *radrozv.edukit.kiev.ua* Retrieved from http://www.radrozv.edukit.kiev.ua/tehnologiya_radistj_rozvitku/ [In Ukrainian].
9. Reipolska, O. (Ed.). (2015). *Formuvannya bazovykh yakostey osobystosti ditey starshoho doshkil'noho viku v DNZ* [Formation of basic personality qualities of older preschool children in schools]. Kharkiv: Madrid [In Ukrainian].